

KİTABŞÜNASLIQ

Şahla TAHİRQIZI

Bakı Universiteti Nəşriyyatının redaktoru

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİNİN NƏŞRİYYATI VƏ MƏTBU ORQANLARI

Əsrlərin sınağından keçib gəlmiş maddi-mədəniyyət abidələri, qədim dünyanın bir çox tarixi və ədəbi mənbələri, bir sözlə, xalqımızın bitib-tükənməyən mənəvi sərvəti Azərbaycanın zəngin mədəniyyət ölkəsi olduğunu təsdiq edir (1).

XX yüzillik Azərbaycan xalqının həyatında mühüm hadisələrlə zəngin olmuşdur. Təbii ki, bu hadisələr içərisində ən əsas nailiyyət Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini əldə etməsidir.

Azərbaycan xalqının zəngin milli sərvəti olan təhsil sisteminin yaranması, inkişaf etməsi və formalaşması da, XX yüzilliyin xalqımıza bəxş etdiyi nailiyyətlərdən biridir. XX əsr həm də respublikamızda nəşriyyat işinin də inkişafı əsridir.

Inkişafda olan belə nəşriyyatlardan biri də əsası 1921-ci ildə "Universitet xəbərləri" adlı jurnalın redaksiyası ilə qoyulan və 1946-cı ildən nəşriyyat kimi fəaliyyətə başlayan Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatıdır.

1960-80-ci illərdə bu nəşriyyat redaksiyası-nəşriyyat şöbəsinə çevrilmişdir.

Alimlərimizin, yaradıcı mütəxəssislərimizin arzu və istəyi nəzərə alınaraq 1984-cü ilin fevral ayında Azərbaycan Dövlət Universiteti Nəşriyyatının açılması haqqında sərəncam verildi. Lakin bu sərəncam elə kağız üzərində də qaldı (2).

Keçmiş Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin 13 mart 1987-ci ildə qəbul etdiyi "Ali təhsilli mütəxəssislərin hazırlanması və xalq təsərrüfatında istifadə olunmasının köklü surətdə yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında" 325 №-li qərarında Ümumittifaq və Respublika əhəmiyyətli nəşriyyatların açılması, eyni zamanda mövcud

nəşriyyatların işinin yenidən qurulması təxirəsalınmaz bir vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Qərar da deyilirdi: "S.Orconikidze adına Moskva Aviasiya İnstitutunun, N.E.Bauman adına Moskva Texniki Peşə Məktəbinin, K.A.Timiryazev adına Moskva Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun, Moskva Energetika İnstitutunun nəzdində I-ci dərəcəli;

S.M.Kirov adına ADU-nun, Qiyabi İttifaq Politeknik İnstitutunun, Moskva Poliqrafiya İnstitutunun, Lenin adına Moskva Pedaqoji İnstitutunun, Lenin Komsomolu adına Novosibirski Dövlət Universitetinin, Ukrayna Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının nəzdində isə II dərəcəli Respublika əhəmiyyətli nəşriyyatlar yaradılsın" (3).

1987-ci ilin 3 iyulunda keçmiş Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin və Azərbaycan SSE Nazirlər Sovetinin "S.M.Kirov adına ADU Nəşriyyatının yaradılması haqqında" qəbul etdiyi 253 №-li birgə qərarı Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin 13 mart 1987-ci il tarixli məlum qərarının həyata keçirilməsi sahəsində S.M.Kirov adına ADU Nəşriyyatının yaradılmasına dair əməli işin ilk parlaq təzahürü oldu (4).

Qərar da deyilirdi:

S.M.Kirov adına ADU-nun və mətbəəsinin bazası əsasında Azərbaycan SSR Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi və Nəşriyyat, Poliqrafiya və Kitab Ticarəti üzrə Azərbaycan SSR Dövlət Komitəsinin tabeliyində olmaq şərtlə II dərəcəli Respublika əhəmiyyətli, təsərrüfat hesablı nəşriyyat yaradılması;

1990-cı il üçün 5 milyon çap vərəqi həcmində Respublika Ali məktəbləri üçün dərslik, dərs vəsaiti, monoqrafiyalar, tematik məcmuələr, metodik göstərişlər, broşuralar və digər materialların nəşrinin artırılması;

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin razılığı ilə Azərbaycan SSR Ali və Orta İxtisas Nazirliyinin göstərişi ilə bu nəşriyyatın tərkibi və ştatının təyin olunması, dövrüyyə vəsaitləri və lazımı datasiya ilə təmin olunması bu nazirliyə tapşırılsın;

Azərbaycan SSR Dövlət Plan Komitəsinin göstərişi ilə Azərbaycan SSR Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin ADU nəşriyyatının illik həcmi göstərişləri nəzərə alınmaqla, nəşr və çap vərəqləri üçün lazım olan kağız ehtiyatı və məbellə təchizatı təmin edilsin. Maliyyə Nazirliyinin göstərişi ilə nəşriyyatın əmək haqqı fondunun və işçi ştatının müəyyən olunması məsələsinə baxılsın;

Azərbaycan Dövlət Plan Komitəsi və Azərbaycan SSR Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi tərəfindən ADU nəşriyyatına lazımı nəqliyyat vasitələri ayrılınsın;

Azərbaycan SSR Nəşriyyat, Poliqrafiya, Kitab Ticarəti İşləri üzrə Dövlət Komitəsinə tapşırılsın ki, Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatını və mətbəəsini təsdiq olunmuş texnoloji layihə və bildirişləri əsasında poliqrafiya avadanlıqları ilə təchiz etsin;

Azərbaycan SSR Nəşriyyat Poliqrafiya və Kitab Ticarəti İşləri üzrə Dövlət Komitəsinə və Azərıtiffaqa tapşırılsın ki, ADU nəşriyyatı nəşrlərinin təyin olunmuş nüsxədə yayılması təşkil edilsin;

Azərbaycan SSR Rabitə Nazirliyinə tapşırılsın ki, Azərbaycan Dövlət Universiteti Nəşriyyatını və mətbəəsini nəzərdə tutulan miqdarda telefonla təmin etsin;

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinə ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsinin binasında nəşriyyat və mətbəənin yerləşməsi üçün təmir işinin qısa müddətdə başa çatdırılması tapşırılsın;

Azərbaycan KP MK - "Kommunist" nəşriyyatı ADU nəşriyyatının il ərzində 200 çap vərəqəsi həcmində kiçik formatlı dərs vəsaitləri, monoqrafiyalar və digər materiallarının nəşrini təmin etsin;

ADU nəşriyyatının direktoru vəzifəsi Azərbaycan KP MK kətibliyinə təbə edilsin;

1989-cu il 1 mart tarixinə qədər Azərbaycan SSR Ali və Orta İxtisas Təhsil Nazirliyi göstərilən qərarın yerinə yetirilməsi haqqında Azərbaycan KP MK və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinə məlumat verməlidir.

Qəbul edilmiş qərarların yerinə yetirilməsi işlərinə nəzarət Azərbaycan KP MK-nın təbliğat, təşviqat, elm və təhsil mütəxəssisləri üzrə şöbəyə və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin elm, texniki və təhsil müəssisələri şöbəsinə tapşırılsın.

İstər SSR Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin qəbul etdiyi "Ali məktəblərin nəzdində fəaliyyəti göstərən və yenidən təşkil olunmuş mərkəzi və respublika əhəmiyyətli nəşriyyatların yaranması, istərsə də SSE Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin SSRİ Dövlət Nəşriyyatı, Poliqrafiya və Kitab Ticarəti İşləri Komitəsi ilə 28 oktyabr 1987-ci ildə qəbul etdiyi 667/505 №-li "Ali məktəb nəşriyyatlarının gələcək inkişafı haqqında" birgə qərarında ölkəmizdə açılacaq ali məktəb nəşriyyatının gələcək işi fundamental əsaslar üzrə işıqlandırılmışdır (5).

Universitet nəşriyyatının yaradılması üçün 1987-ci ildə mühüm işlər görülmüş, nəşriyyatla bağlı məsələlər həm universitetin Elmi Şurasında geniş müzakirə olunmuş, həm də bu məsələyə Azərbaycan SSR Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin Kollegiyasında baxılmış və müvafiq qərarlar verilmişdir.

ADU-nun nəşriyyatının iş strukturu, onun maliyyə sistemi qərarında ətraflı surətdə işıqlandırılmış, həmin qərarla onun gələcək kadr potensialı da müəyyənləşdirilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, nəşriyyatın yenidən qurulması ciddi zərurətdən doğmuşdur. Həmin dövrdə ana dilində olan dərslər və dərslər vəsaitlərinin çatışmazlığı, mövcud ədəbiyyatın dayazlığı ali məktəblərdə çalışan müəllimlərin qarşısında ciddi məsələlər qoyurdu ki, nəşriyyatın açılması ilə bu problem müəyyən mənada öz həllini tapmış oldu.

Universitet Nəşriyyatı göstərdiyi uğurlu fəaliyyətə görə 1986-cı ildə Polşada, 1987-ci ildə isə Moskvada keçirilən "Kitab sülh və tərəqqinin xidmətində" adlı VI Moskva Beynəlxalq Kitab Yarmarkasında iştirak etmişdir. Həminin Sankt-Peterburqda (Leninqrad) keçirilən SSRİ Universitetlərinin Direktor Şurasında nəşriyyatın əsərləri nümayiş etdirilmişdir.

Yeni yarandığı dövrlərdə Universitet Nəşriyyatı respublikanın bütün ali məktəblərində, tədris ədəbiyyatının nəşri işini özündə birləşdirən yeganə nəşriyyat olmuşdur. Nəşriyyatın bütün çap məhsulları dörd redaksiyada: fizika-riyaziyyat və texniki elmlər; humanitar və ictimai elmlər; təbiət və tibb elmləri; dövrü nəşrlər və digər tədris ədəbiyyatı redaksiyalarının və altı şöbənin (texniki və bədii tərtibat; istehsalat, korrektura və plan şöbələrinin) birgə əməyi ilə başa gəlmişdir (6).

Nəşriyyat fəaliyyətə başladığı ilk illərdə çox böyük canlanma şəraitində işləyirdi. Lakin illər ötdükcə dövlət büdcəsindən maliyyələşən nəşriyyatda həmin canlanma get-gedə azaldı (7).

Hazırda nəşriyyatda iki redaksiya: humanitar və sosial-siyasi elmlər redaksiyası və fizika-riyaziyyat elmləri redaksiyası fəaliyyət göstərir.

Doğrudan da, nəşriyyatın fəaliyyətini işıqlandıran bibliografik göstəricidə bu illərdə nəşriyyatın fəaliyyətinin sönük olduğu nəzərə çarpır. Belə ki, qeyd olunan 10 ildə "Bakı Universitetinin Elmi Xəbərləri" jurnalının dörd seriyada cəmi 14 nömrəsi nəşr olunmuşdur (8).

Ümumiyyətlə, yarandığı gündən Bakı Universiteti Nəşriyyatının fəaliyyətini işıqlandıran 8 bibliografik göstərici nəşr olunmuşdur.

Müasir həyatımızı kompütersiz təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Bu gün öz inkişaf dövrünü yaşayan Bakı Universiteti nəşriyyatı demək olar ki, qismən kompüter sisteminə keçmişdir və bu iş davam etməkdədir. Bu da o deməkdir ki, 16 fakültə və 120 kafedrada 3200-ə yaxın professor və müəllim heyətinə 1400-ə yaxın qələbə kontingentinə malik elm ocağının nəşriyyatı bu gün olduğu kimi gələcəkdə də tariximizə, dilimizə, ümumilikdə elmimizə dair neçə-neçə əsərə həyat vəsiqəsi verəcəkdir.

«Bakı Universitetinin Xəbərləri» elmi jurnalı

1920-ci il iyunun 30-da Xalq Maarif Komissarlığının Kollegiyasında universitet rektorunun və İdarə Heyətinin qaldırdıqları 7 məsələyə, o cümlədən: "Bakı Universiteti Xəbərləri"nin çap edilməsi, Universitet "Əsərləri"-nin nəşr olunması və bunların kağızla təmin olunması məsələsinə də baxılmışdır (9).

Universitet dövrü elmi orqanları 1921-ci ildən çıxmağa başlamış "Xəbərlər" və 1924-cü ildən nəşr olunmuş "Nəzəri və praktik təbabət" jurnalları idi. 1921-ci ildə "Bakı Dövlət Universitetinin xəbərləri"nin ikinci nömrəsi və 1-ci yarımcı (təbiətşünaslıq və təbabət) çapdan çıxmışdır (10).

Universitetin adı dəyişdirilib ADU qoyulduqdan sonra onun əsas elmi orqanı olan "Xəbərlər" şöbələri üzrə çıxmağa başladı: a) təbiətşünaslıq və təbabət; b) ictimai elmlər; v) şərqşünaslıq; q) hüquq (11).

Bu məcmuə toplularda universitet alim və əməkdaşlarının tədqiqat işləri ilə öz əksini tapırdı. Marahılıq haldır ki, rus dilində olan materiallar kiril, Azərbaycan dilində olan isə latın qrafikası ilə çap olunurdu.

Hazırda "Bakı Universitetinin Xəbərləri" jurnalı fizika-riyaziyyat, təbiət, humanitar və sosial-siyasi elmlər adlı seriyalarla 4 seriyada 16 nömrədə, latın qrafikası ilə nəşr olunur.

Onu da qeyd etmək zəruridir ki, "Xəbərlər" yarandığı dövrdən fərqli olaraq özündə cəmləşdirdiyi məqalələrin sonunda rus və ingilis dillərində annotasiyalarla təmin olunur (əgər məqalə rus dilindədirsə, Azərbaycan, ingilis, əgər ingilis dilindədirsə, Azərbaycan və rus dillərində olmalıdır) və bu jurnallar İnternet vasitəsilə dünyanın 54 ölkəsinə yayınlanı.

Sevindirici haldır ki, Universitet rəhbərliyinin qayğısı və nəşriyyat kollektivinin birgə səyi nəticəsində 2001-ci ildə jurnalın 4 seriyada 16 №-si işıq üzünə çıxmışdır.

"Bakı Universiteti" qəzeti

1929-cu ilin iyulunda jurnalizm kafedrasının tələblərinin nəşri olan "Student-jurnalist" qəzetinin ilk sayı latın qrafikası ilə çap olunur (12). 1947-ci ildən qəzet mütəmadi olaraq nəşr olunmağa başlamışdır. 1991-ci ilədək "Lenin tərbiyəsi uğrunda" və "Za Leninskoe vospitanie" adları ilə çap olunub.

1991-ci ildə qəzetin adı dəyişib "Bakı Universiteti" adlandırılmışdır. Bu illər ərzində "Bakı Universiteti" qəzetində Azərbaycanın ən tanınmış jurnalistləri və elm adamları ilk qələm təcrübələrini qazanmışlar. Yarım əsrdən artıqdır ki, qəzet sanki doğma universitetimizin həyatını seyr edir: onun acı-şirinli, kədərli-təntənəli günlərini yaddaşına köçürüb, sinəsində qoruyur.

Qocaman təhsil ocağında keçirilmiş etə bir ictimai-siyasi tədbir, maraqlı təşəbbüs yoxdur ki, bu qəzetdə öz əksini tapmamış olsun.

Alimlərin əməyinin qiymətləndirilməsi, onlara dövlət mükafatlarının, fəxri adların verilməsi barədə dərc edilən yazılar tərbiyəvi xarakter daşıyır. Müxtəlif rubrikalar və janrlarla professor-müəllim və tələbələrin gündəlik həyatı işıqlandırılır. Bir sözlə, qəzetdə günün aktual məsələləri, universitetdə gedən yenidənqurma, təmir tikinti və abadlıq işləri barədə maraqlı yazılar dərc olunur (13).

Onu da qeyd etmək ki, universitet rektorluğu "Latın qrafikalı Azərbaycan əlifbasının bərpası haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa əsasən əmr imzalanmışdır. Əmrin 4-cü bəndi "Bakı Universiteti" qəzetinin latın qrafikası ilə nəşrinin təmin olunması ilə bağlıdır (14) və bu gün "Bakı Universiteti" qəzetində latın qrafikası ilə nəşr olunur.

İstər Bakı Universitet Nəşriyyatı, istər "Xəbərlər" jurnalı, istərsə də "Bakı Universiteti" qəzeti respublikamızda ana dilində ədəbiyyatın və elmi-publisistik materialların elmi ictimaiyyətə çatdırılmasında mühüm işlər görür və ümid edirik ki, hər üç struktur indiyə kimi əldə etdiyi uğurlarla kifayətlənməyəcək, yeri-yeni nailiyyətlər qazanacaqdır.

Ədəbiyyat

1. B.V.Allahverdiyev. *Kitablar haqqında kitab*. - B., 1972. - S.5.
2. Şəhla Tahirqızı. M.Ə.Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatının nəşrləri. *Bibliografik göstərici (1987-1997)*. - B., 1999. - S.5.
3. SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin əmri. Moskva, 13 mart 1987.
4. Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin birgə qərarı. - Bakı, 17 iyun 1987-ci il.
5. SSRİ Ali və Orta İxtisas Nazirliyi və SSRİ Dövlət Nəşriyyatı. *Poliqrafiya və Kitab Nəşriyyatı İşləri Komitəsinin 667/505 №-li birgə qərarı*. Moskva, 28 oktyabr 1987-ci il.
6. Bakı Universiteti Nəşriyyatının 1990-cı il hesabatı.
7. *Yenə orada*.
8. Şəhla Tahirqızı. *Göstərilən əsəri*. - S.14-15.
9. A.M.Ataşiyev. *Bakı Dövlət Universitetinin tarixi*. B., 1991. - S.100.
10. *Yenə orada*. - S.204.
11. Sevil Ağabəyova. "Bakı Universiteti" qəzetinin dünəni və bu günü // *Yeni Naxçıvan*. - 27 iyul 2001. - S.5
12. Abel Məhəmmədov. *Bakı Dövlət Universitetinin tarixi*. - B., 2000. - S.436-438.
13. Sevil Ağabəyovanın göstərilən yazısı.

Шахла Тахирқызы

Издательство бакинского университета
и органы печати

Резюме

В статье освещается история создания и сегодняшнее состояние Издательства Бакинского Университета и органов печати.